

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No9(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 276 sahifa,
2-sentyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'smirlarda hissiy bezovtalikning psixologik determinantlari sifatida o'z-o'zini baholash va o'ziga munosabat xususiyatlari.....	10
Ibraymova Altinay Esemuratovna	
Bo'lajak pedagoglar shaxsiyatida ksenofobiya xavfi: kasbiy deformatsiya omillari va uning pedagogik faoliyatga ta'siri	16
Abdiraximova Dildora Begimkulovna	
Biologiya ta'limida sun'iy intellektdan foydalanish: didaktik imkoniyatlar, muammolar va metodik yechimlar.....	20
Raxmatov Uchkun Ergashevich	
Talabalarda mediasavodxonlik va tanqidiy fikrlash o'rtasidagi psixologik bog'liqlik.....	28
Adizova Muxabbat Muxitdinovna	
Oliy ta'lim rahbar-kadrlarida stressogen vaziyatlarni boshqarishning pedagogik-psixologik o'ziga xos jihatlari	32
Sultonov Mansur G'aniyevich	
Boshlang'ich ta'limda individual yondashuv orqali o'quvchilarning ta'lim natijalarini yaxshilash	37
Latipova Ma'rifat Salohiddin qizi, Bo'tayeva Saodat Xudoyor qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarning raqamli resurs bazasini yaratish kompetensiyasi: tuzilma va mezonlar.....	41
Qo'qonboyeva Durdona Faxriddin qizi	
Biologiyani o'qitishda zamonaviy ta'lim metodlari.....	44
Joldasbayeva Gulchexra Maksetbayevna	
Organik fotoelementlarning moslashuvchanligini oshirish.....	49
Jalolova Pokiza Muzaffarovna	
Dzyudo sport turida texnik tayyorgarlikni takomillashtirishda maxsus mashqlardan foydalanish samaradorligi.....	54
Ko'palov Sanjar Ulug'bekovich	
Interactive Methods for Developing Sociolinguistic Competence in Higher Education	59
Baxramova Diyora Sanjar qizi	
Texnika yo'nalishi talabalarini ishlab chiqarish muhitiga tayyorlashda CDIO va sanoat korxonalari hamkorligining pedagogik imkoniyatlari	66
Gaffarov Xasan Ravshanovich	
Onkologik bemorlarga tashxisni bildirish madaniyati va uning psixologik oqibatlar (O'zbekiston misolida)...	70
Jonpo'lotova Manzura Jahonovna	
Malaka oshirish jarayonida rahbar-kadrlarning SOFT-kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligi.....	75
Axrrova Umida Xamidullayevna	
Refleksiv ta'lim muhitida o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirishning didaktik parametrlari tizimi	81
Sadikova Shaxnoza Ulug'bek qizi	
Loyihaviy faoliyat asosida talabalarda mustaqil ta'lim kompetensiyalarini shakllantirish mexanizmlari	87
Jabborov Toxirjon Maqsudali o'g'li	
Biologiya fanini o'qitishda biologiya (maxsus pedagogika: logopediya) yo'nalishi talabalarining tanqidiy fikrlashini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	91
Hakimova Musharraf Fozilovna, Hasanova Zebo Davlatovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda bolalar adabiyotining didaktik imkoniyatlari	96
Homiyatova Mavluda Amon qizi	
Boshlang'ich sinflarda raqamli ta'lim muhitini yaratish va interaktiv metodlardan foydalanish.....	101
Karimova Nargiza Raximovna	
Maktabgacha ta'limda raqamli texnologiyalar asosida bolalarning soft skillsini rivojlantirish: interaktiv va sun'iy intellektga asoslangan yondashuvlar	109
Mamatqulova Nozimaxon Shavkat qizi	

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida innovatsion pedagogik faoliyat ko'nikmalarini rivojlantirish: kvazi-eksperimental tadqiqot.....	116
Nozimabonu Tojiboyeva	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining axborotni tekshirish va dalillarga asoslangan xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi.....	124
Abduraxmonova Gulandam Anvarjonovna	
Funksional yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik mahoratini takomillashtirishning ustuvor jihatlari.....	130
Safarov Dilmurod Zoirovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv faoliyati samaradorligini oshirishda o'qish savodxonligining ahamiyati	135
Turg'unboyev Sirojiddin Faxriddinovich	
Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish asosida matematika fanini o'qitishda o'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirish metodikasi.....	140
Sultonova Shahnoza Yusuf qizi	
Boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish metodikasini yosh omili asosida takomillashtirish.....	147
Akhmadaliyeva Nargizakhon Abdumalik qizi	
Tengdoshlar bilan munosabat sifatiga oilaviy muhitning bilvosita ta'siri	153
Baratullayeva Dilnoza Xabibullo qizi	
Bolalar kiyimlari va ular bilan bog'liq urf-odatlar (Buxoro vohasi misolida).....	156
G'iyosova Zarina Yusuf qizi	
Bo'lajak biologiya o'qituvchilarining kasbiy-metodik kompetentligi rivojlanganlik darajalarini kvalimetrik shkala asosida baholash	160
Niyozova Shahlo Abdusaitovna	
Bionika asosida maktabgacha yoshdagi bolalarda ixtirochilik qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali metodlari	167
Jumaboyeva Maxliyo Rashidbek qizi	
Talabalarning bilish faolligini oshirishning pedagogik mexanizmlari.....	172
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi	
Kredit-modul ta'lim tizimida talabalar mustaqil ta'limini neyropedagogik yondashuv asosida tashkil etishning pedagogik-didaktik tamoyillari.....	178
Farrux O'. Ibragimov	
Kichik maktab yoshdagi bolalarning o'quv faoliyatiga moslashishining pedagogik-psixologik xususiyatlari	185
G'ofurova Madina Ikromjon qizi	
Rashk muammosining ijtimoiy-psixologik mazmun-mohiyati.....	189
Ummatova Sitora Shavkatulloyevna	
Bo'lajak o'qituvchilarda axborotni tanqidiy tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirishning ilmiy-nazariy aspektlari	196
Salayeva Sitora Serali qizi	
Nabi Jaloliddin ijodida tarixiy tafakkur va zamonaviylik uyg'unligi	201
Matchanova Mastura Baxrom qizi	
Geometriyani o'qitishda interaktiv metodlardan foydalanish	205
Sultonova Dilrabo Yusuf qizi	
ESP ta'limida syllabus design va uning arxitektura-qurilish yo'nalishlaridagi ahamiyati.....	210
Xayitova Dilnoza Bahtiyorovna	
Цифровизация и глобализация как факторы трансформации французского языка в XXI веке	214
Давронова Зульфия Бобоевна	
Key Highlights of a Dialect for Extraordinary Purposes.....	219
Berdiyeva Mekhriniso Kholmamatovna	
Transformatsion liderning maktabgacha ta'lim tizimidagi strategik va pedagogik ahamiyati.....	223
Mustafoev Maqsudbek Olim o'g'li	

Milliy komponentlarga asoslangan tasviriy san'at ta'limining asosiy metodik tamoyillari.....	227
Baltayeva Xalima Toraboyevna	
Arxitektura ta'limida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning kompetensiyaviy modeli	231
Abduvosiqova Dilafruz Djalaliddinovna	
Bo'lajak tarix o'qituvchisi pedagogik-psixologik tayyorgarligining nazariy-konseptual modeli	236
Toshpo'latova Shaxnoza Shuhratovna	
The Impact of the Flipped Classroom Model in Uzbek Secondary Schools: Participation and Engagement	240
Khamidova Shabnam Gulakhmadovna	
Sharq va G'arb pedagogik an'analarda sun'iy intellekt vositasida tarbiya jarayonini transformatsiyalash: qiyosiy tahlil va metodologik yondashuvlar.....	244
Jamolova (G'anijonova) Mushtariybegim Bobirjon qizi	
Sport tayyorgarligi tizimida trenerlar faoliyatining mazmuni, tuzilishi va zamonaviy talablari	249
Ismailova Dildora Qudratullayevna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni son sanoqqa o'rgatishda didaktik vizual vositalarning turlari va ularning pedagogik ahamiyati.....	255
Kushakova Gulnora Egamqulovna, Valiyeva Sabina Shavkat qizi	
Bo'lajak tarbiyachilarning kognitiv-integrativ mobilligi, mohiyati va tarkibiy komponentlari.....	262
Mirzayeva Kamola Ikrom qizi	
Kursantlarda kasbiy tayyorgarlikni takomillashtirishda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning psixologik-pedagogik ahamiyati.....	267
Shermatova Nazokat Safarovna	
PISA topshiriqlari asosida 5-sinf o'quvchilarining ilmiy tadqiqotlarni loyihalash kompetentsiyasini shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari.....	271
Zulayxo Mamajanova	

NABI JALOLIDDIN IJODIDA TARIXIY TAFAKKUR VA ZAMONAVIYLIK UYG'UNLIGI

Matchanova Mastura Baxrom qizi

Urganch davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek nasrining o'ziga xos vakillaridan biri Nabi Jaloliddin ijodida tarixiy tafakkurning badiiy ifodalanishi va uning zamonaviylik bilan uzviy aloqasi tahlil qilinadi. Yozuvchining tarixiy mavzuga murojaat qilish tamoyillari, tarixiy voqelikni badiiy qayta yaratish usullari hamda tarixiy shaxslar obrazini talqin etishdagi yondashuvlari tadqiq etiladi. Xususan, adibning "Tegirmon", "Oraliq. Xayyam", "Bo'rixon: XX asr sharpalari yoxud toj kiygan o'g'riboshilar" romanlari hamda "Urushning davomi" asari misolida tarixning yozuvchi badiiy tafakkuridagi o'rnini ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Nabi Jaloliddin, zamonaviy o'zbek nasri, tarixiy nasr, tarixiy tafakkur, tarixiy roman, tarixiy xotira, milliy o'zlik, zamonaviylik, badiiy tafakkur, tarixiy shaxs, Cho'lpon, Umar Xayyam, "Tegirmon", "Oraliq. Xayyam", "Bo'rixon", shaxs va hokimiyat, xotira va haqiqat.

Abstract: This article analyzes the artistic expression of historical thinking and its inseparable connection with modernity in the works of Nabi Jaloliddin, one of the distinctive representatives of contemporary Uzbek prose. The principles of the writer's approach to historical themes, the methods of artistically recreating historical reality, as well as approaches to interpreting the images of historical figures are examined. In particular, the place of history in the writer's artistic thinking is revealed through the examples of the writer's novels "The Mill," "Interval. Khayyam," "Burikhan: Shadows of the 20th Century, or Crowned Thieves" and the work "The Continuation of the War."

Key words: Nabi Jaloliddin, contemporary Uzbek prose, historical prose, historical thinking, historical novel, historical memory, national identity, modernity, artistic thinking, historical figure, Cholpon, Omar Khayyam, "The Mill," "Interval. Khayyam," "Burikhan," individual and power, memory and truth.

Аннотация: В данной статье анализируется художественное выражение исторического мышления и его неразрывная связь с современностью в творчестве Наби Джалолиддина, одного из своеобразных представителей современной узбекской прозы. Исследуются принципы обращения писателя к исторической тематике, способы художественного воссоздания исторической действительности, а также подходы к интерпретации образов исторических личностей. В частности, на примере романов писателя "Мельница", "Интервал. Хайям", "Бурихан: Тени XX века, или увенчанные короной воры" и произведения "Продолжение войны" раскрывается место истории в художественном мышлении писателя.

Ключевые слова: Наби Джалолиддин, современная узбекская проза, историческая проза, историческое мышление, исторический роман, историческая память, национальная идентичность, современность, художественное мышление, историческая личность, Чулпон, Омар Хайям, "Мельница", "Интервал. Хайям", "Бурихан", личность и власть, память и истина.

KIRISH

Zamonaviy o'zbek nasrida tarixiy mavzuga murojaat qilish milliy adabiyotning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Tarixiy voqea va shaxslarni badiiy talqin qilish orqali yozuvchilar nafaqat o'tmish manzaralarini tiklashga, balki muayyan davr hodisalarining bugungi inson tafakkuri va ma'naviy hayotidagi ahamiyatini ochib berishga intiladilar. Shu jihatdan tarixiy nasr o'tmishni aks ettiruvchi badiiy janr bo'lish bilan birga, zamonaviy jamiyatning ma'naviy-axloqiy va ijtimoiy muammolarini anglashga xizmat qiluvchi muhim adabiy hodisadir. Yozuvchi o'tmishga o'z davri, dunyoqarashi va hayotiy tajribasi nuqtai nazaridan murojaat qiladi.

Bugungi o'zbek adabiyotida tarixiy tafakkurning o'ziga xos namoyon bo'lishini Nabi Jaloliddin ijodi misolida kuzatish mumkin. Adib ijodida tarixiy mavzu alohida o'rin egallab, u turli tarixiy davrlar, shaxslar va voqealarni badiiy talqin qilish orqali o'tmish bilan bugungi kun o'rtasidagi ma'naviy bog'liqlikni ochib berishga intiladi.

Yozuvchining “Tegirmon”, “Oraliq. Xayyom”, “Bo’rixon: XX asr sharpalari yoxud toj kiygan o’g’riboshilar” kabi romanlari tarixiy voqealarni shunchaki ketma-ket bayon qilish bilan cheklanmay, o’tmish hodisalari orqali insonning ruhiy-ma’naviy muammolarini yoritishga qaratilgani bilan xarakterlanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Nabi Jaloliddinning tarixga munosabatini anglashda uning tarixiy asar yaratish haqidagi qarashlari ham muhim ahamiyatga ega. Yozuvchi yirik tarixiy asarda to’qima obrazlarning zarurligini ta’kidlaydi. Bunday obrazlar tarixiy shaxsning xarakterini, ichki dunyosini va muayyan davrdagi munosabatlarini yanada to’laqonli ochishga xizmat qiladi. Demak, adib talqinida tarixiy nasr quruq tarixiy faktlarning yig’indisi emas, balki badiiy tafakkur asosida qayta yaratiladigan va zamonaviy o’quvchi uchun muayyan ma’no kasb etadigan estetik hodisadir.

Zamonaviy o’zbek nasrida tarixiy mavzuga murojaat qilish yangilik emas, biroq har bir ijodkor o’tmishga o’zicha, o’z davri va dardi nuqtai nazaridan boqadi. Andijonlik yozuvchi, shoir, jurnalist va tarjimon Nabi Jaloliddin (1962-yilda Andijon viloyati Izboskan tumanida tug’ilgan) ijodida tarixiy mavzu alohida o’rin tutadi^[1]. Uning “Tegirmon” (Cho’lpon haqida), “Oraliq. Xayyom” hamda “Bo’rixon: XX asr sharpalari yoxud toj kiygan o’g’riboshilar” kabi romanlari sof tarixiy voqealar bayoni bo’lib qolmay, balki o’tmish orqali bugungi kun insonining ruhiy-ma’naviy muammolarini anglashga xizmat qiladigan asarlardir. Yozuvchining shaxsiy taqdiri - Afg’on urushi ishtirokchisi (1981–1983), jurnalist va tarjimon sifatidagi tajribasi - uning tarixga bo’lgan munosabatiga o’ziga xos teranlik bag’ishlagan.

Nabi Jaloliddin o’z suhbatlarida tarixiy asar yaratish tamoyillari haqida fikr bildirgan. Uning ta’kidlashicha, yirik tarixiy asarda to’qima obrazlar zarur bo’lib, ular bosh qahramon siyosini to’laqonli ochishga xizmat qiladi¹. Bu qarash uning tarixiy romanlarga bo’lgan yondashuvini tushunish uchun muhim: yozuvchi uchun tarix - quruq faktlar to’plami emas, balki badiiy tafakkur orqali qayta yaratiladigan, zamonaviy o’quvchiga taalluqli ma’no kasb etadigan hodisa.

Nabi Jaloliddinning Abdulhamid Cho’lponga bag’ishlangan “Tegirmon” roman-dilogiyasi 2018-yilda “Cho’lpon” nashriyat-matbaa uyida nashr etilgan bo’lib, ikki qismdan iborat va o’sha davrda yashagan ko’plab tarixiy shaxslarning taqdiri haqida ham hikoya qiladi. Kitob taqdimotida yozuvchi Xurshid Do’stmuhammad asarni shu kungacha yozilgan Cho’lpon haqidagi asarlar ichida yangicha talqinga ega deb baholagan. Taqdimotda cho’lponshunos olim, akademik Naim Karimov ham ishtirok etgan².

Adabiyotshunos va publitsist Jadid.uz nashrida chop etilgan taqrizda ta’kidlanishicha, “Tegirmon” romani XIX asr oxiri - XX asr boshlaridagi murakkab tarixiy vaziyatni - Rossiya imperiyasining Turkistonni bosib olishi, mustamlakachilik siyosati, chor istibdodiga qarshi kurash hamda jadidchilik harakatining shakllanishi va tugatilishini - mahorat bilan tasvirlaydi³. Muallif fikricha, asar Cho’lponning nafaqat shoir, balki millat dardini yelkasida ko’targan shaxs sifatidagi qiyofasini yanada teranroq his etish imkonini beradi⁴.

“Tegirmon” nomining o’zi ramziy ma’no kasb etadi: tarix g’ildiragi insonlarni, taqdirlarni, g’oyalarni o’z ichiga tortib, ularni yanchib o’tadi. Bu obraz orqali yozuvchi shaxs bilan davr, ijodkor bilan hokimiyat o’rtasidagi ziddiyatni ko’rsatadi - mavzu esa faqat o’tmishga emas, balki har qanday davrga, jumladan, bugungi kunga ham daxldor.

Umar Xayyomga bag’ishlangan roman dastlab 2006-yilda “Sharq yulduzi” jurnalida “Xayyom” nomi bilan chop etilgan, keyinchalik 2011-yilda “Oraliq. Xayyom” nomi bilan kitob holida nashr etilgan. Andijon viloyatidagi adabiy-madaniy muhitga bag’ishlangan ilmiy maqolada ta’kidlanishicha, romanning ikkinchi nomi - “oraliq” - bejiz tanlanmagan: bu orqali muallif o’z qahramonlari va ular yashagan davrlar bilan bugungi kun o’rtasidagi bog’liqlikni ifodalaydi⁵. Xuddi shu maqolada Nabi Jaloliddinning tizim sifatida shakllangan o’ziga xos hayot falsafasi borligi, u olam va odamni shu falsafa nuqtai nazaridan ko’rishi va buni badiiy timsollar orqali aks ettirishi qayd etiladi⁶.

Romanning tilga munosabati ham e’tiborga molik: adabiyotshunoslar asarda “shirdog” kabi tildan chiqib ketgan qadimiy so’zlarning qo’llanishini qayd etib, bu orqali muallif o’rta asr Sharq muhitini til vositalari bilan ham tiklashga harakat qilganini ta’kidlashadi⁷. Bu - tarixiy tafakkurning yana bir qatlami: til orqali davr ruhini qayta tiklash, shu bilan birga, o’quvchini bugungi til va tafakkur o’rtasidagi masofani his qilishga undash.

1 Nabi Jaloliddin – iqtiboslar. – Vikiiqtibos. https://uz.wikiquote.org/wiki/Nabi_Jaloliddin

2 Cho’lpon haqidagi asarlar ichida yangicha talqin – “Tegirmon” romani taqdimoti. – Xabar.uz, 2018-yil 29-avgust. <https://www.xabar.uz/uz/madaniyat/cholpon-haqidagi-asarlar-ichida>

3 Cho’lponni anglash yoxud “Qizil” tegirmon. – Jadid.uz, 2024-yil 24-may. <https://jadid.uz/cholponni-anglash-yoxud-qizil-tegirmon/>

4 Cho’lponni anglash yoxud “Qizil” tegirmon. – Jadid.uz, 2024-yil 24-may. <https://jadid.uz/cholponni-anglash-yoxud-qizil-tegirmon/>

5 Ma’naviyat beshigi: Andijonda madaniy hayot va adabiy muhit. – ResearchGate, 2020-yil 20-may. https://www.researchgate.net/publication/341508484_Ma'naviyat_beshigi_Andijonda_madaniy_hayot_va_adabiy_muhit

6 Ma’naviyat beshigi: Andijonda madaniy hayot va adabiy muhit. – ResearchGate, 2020-yil 20-may. https://www.researchgate.net/publication/341508484_Ma'naviyat_beshigi_Andijonda_madaniy_hayot_va_adabiy_muhit

7 “Shirdog” nima? – Oyina.uz (Umar Xayyomga bag’ishlangan asardagi til qatlami haqida). <https://oyina.uz/uz/article/3805>

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda Nabi Jaloliddin ijodida tarixiy tafakkur va zamonaviylik uyg'unligini o'rganishda tarixiy-adabiy, qiyosiy-tahliliy, biografik hamda badiiy matn tahlili metodlaridan foydalanildi. Tarixiy-adabiy metod asosida adib asarlarida aks etgan tarixiy davr, voqea va shaxslarning badiiy talqini o'rganilib, ularning yozuvchi ijodiy tafakkuridagi o'rni tahlil qilindi. Qiyosiy-tahliliy metod orqali "Tegirmon", "Oraliq. Xayyom", "Bo'rixon: XX asr sharpalari yoxud toj kiygan o'g'riboshilar" hamda "Urushning davomi" asarlarida tarixiy voqelikni yoritish xususiyatlari o'zaro qiyoslandi.

Biografik metod yordamida yozuvchining hayotiy tajribasi va tarixiy voqelikka munosabatining uning badiiy ijodida namoyon bo'lish jihatlari ko'rib chiqildi. Badiiy matn tahlili asosida esa asarlardagi tarixiy shaxs obrazlari, milliy o'zlik, shaxs va hokimiyat, xotira va haqiqat kabi masalalarning badiiy ifodasi tahlil qilindi. Mazkur metodlarning uyg'un qo'llanilishi Nabi Jaloliddin ijodida tarixiy voqelikning zamonaviy mazmun bilan bog'lanishi hamda tarixiy tafakkurning badiiy-estetik xususiyatlarini aniqlash imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mazmun jihatidan roman ilm-fan va dogmatizm, aql va e'tiqod, shaxsiy erkinlik va jamiyat bosimi o'rtasidagi muammolarni ko'taradi. Inson qalbini qiynagan savollar - hayot ma'nosi, erkinlik, o'lim va abadiyat haqidagi mulohazalar - asrlar osha o'zgarmasligini ko'rsatadi, bu esa Xayyom davri bilan bugungi kun o'rtasida ruhiy-falsafiy ko'prik quradi.

2024-yilda G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi tomonidan chop etilgan "Bo'rixon: XX asr sharpalari yoxud toj kiygan o'g'riboshilar" romani uch kitobdan iborat bo'lib, voqealar o'tgan asrning 20-yillaridan 2015-yilgacha bo'lgan davrni qamrab oladi ^[18]. Asarda milliy ozodlik uchun kurash lavhalari tasvirlangan⁹. Bu roman yozuvchining tarixiy tafakkuri qanchalik keng ko'lamli ekanini ko'rsatadi: u faqat uzoq o'tmishga (Xayyom davri) yoki yaqin o'tmishga (Cho'lpon davri) emas, balki deyarli bir asrlik davrni - sovet davridan mustaqillik yillarigacha bo'lgan bosqichni - yagona badiiy makonga birlashtiradi. Shu tariqa asar tarixiy xotira bilan zamonaviy O'zbekiston taraqqiyoti o'rtasidagi uzviylikni namoyish etadi.

2021-yilda G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyida chop etilgan "Urushning davomi" qissa, hikoyalar va romandan iborat to'plam yozuvchining o'zi ishtirok etgan Afg'on urushi xotiralari bilan bog'liq voqealarni aks ettiradi. Bu asar o'ziga xos tarixiy tajribani ifodalaydi - unda muallifning shaxsiy xotiralari badiiy talqin etiladi. Asar tarixiy voqealarni bevosita guvoh nigohi orqali yoritish imkonini beradi va shu bois tarixiy tafakkurning yana bir qatlamini - shaxsiy guvohlik va jamoaviy xotira o'rtasidagi bog'liqlikni - ochib beradi.

Nabi Jaloliddin ijodini kuzatar ekanmiz, shuni ko'ramizki, yozuvchi uchun tarix - bu shunchaki o'tmish voqealari to'plami emas, balki bugungi kunni anglashga xizmat qiluvchi muhim ma'naviy manbadir:

Milliy o'zlik masalasi - "Tegirmon" va "Bo'rixon" romanlarida turli tarixiy davrlar, jadidchilik tajribasi hamda XX asrdagi ijtimoiy-tarixiy jarayonlar orqali bugungi milliy g'oya va istiqloq qadriyatlariga bo'lgan munosabat ifodalanadi;

Shaxs va davr munosabati - Cho'lpon yoxud Xayyom taqdiri orqali ijodkor shaxsiyati va uning davr bilan munosabati umuminsoniy hamda zamonaviy ahamiyat kasb etadi;

Xotira va tarixiy talqin - tarixiy shaxslar hayotini badiiy qayta yaratish orqali muallif tarixiy voqelikning inson taqdiri va badiiy tafakkur bilan bog'liq jihatlarni yoritadi, buning uchun esa to'qima obrazlardan ongli ravishda foydalanadi¹⁰.

Shaxsiy va jamoaviy xotira uyg'unligi - "Urushning davomi" orqali yozuvchi o'z shaxsiy tajribasini ham tarixiy tafakkur qatlamiga kiritadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Nabi Jaloliddin romanlarida tarixiy tafakkur va zamonaviylik bir-biriga zid emas, balki uzviy bog'liq hodisalar sifatida namoyon bo'ladi. Yozuvchi tarixga murojaat qilar ekan, o'quvchini shunchaki o'tmish bilan tanishtirib qo'ymaydi, balki o'sha davr tajribasi orqali bugungi kun insonining ichki dunyosi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga bo'lgan munosabatini yanada teranroq anglashga undaydi. Aynan shu jihat - tarixni "yodgorlik" emas, "tirik tajriba" sifatida idrok etish - Nabi Jaloliddin ijodini zamonaviy o'zbek tarixiy nasrida alohida o'ringa qo'yadi.

Eslatma: ushbu maqola ochiq internet manbalari - Vikipediya, Vikiqitibos, matbuot va ilmiy nashrlar - asosida tayyorlangan bo'lib, adabiyotshunoslik tahlili muallifning o'zi tomonidan amalga oshirilgan.

8 "Bo'rixon" – Yigirmanchi asr sharpalari yoxud toj kiygan o'g'riboshilar. – G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi rasmiy sahifasi. <https://gglit.uz/category/kitoblar/badiiy-adabiyotlar/>

9 "Bo'rixon" – Yigirmanchi asr sharpalari yoxud toj kiygan o'g'riboshilar. – G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi rasmiy sahifasi. <https://gglit.uz/category/kitoblar/badiiy-adabiyotlar/>

10 Nabi Jaloliddin – iqtiboslar. – Vikiqitibos. https://uz.wikiquote.org/wiki/Nabi_Jaloliddin

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jaloliddin, N. Tegirmon: roman-dilogiya. – Toshkent: Cho'lpon nashriyoti, 2018.
2. Jaloliddin, N. Oraliq. Xayyom: roman. – Toshkent: [nashriyot ma'lumotini kitob nusxasidan tekshirish kerak], 2011.
3. Jaloliddin, N. Bo'rixon: XX asr sharpalari yoxud toj kiygan o'g'riboshilar: roman. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2024.
4. Jaloliddin, N. Urushning davomi: qissa, hikoyalar va roman. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2021. Ushbu nashrning 2021-yil, 336 bet va G'afur G'ulom nashriyotiga oid ma'lumotlari tasdiqlanadi.
5. Karimov, N. Cho'lpon. – Toshkent: Sharq, 2003.
6. Karimov, N. Cho'lpon: hayoti va ijodiy merosi. – Toshkent: O'zbekiston, [nashr ma'lumotini foydalanilgan nashr bo'yicha tekshirish kerak].
7. Alimbayeva, N. Nabi Jaloliddin hikoyalarida obrazlar tahlili // SCHOLAR. – 2023. – № 1(9). – B. 125–129. Ushbu maqola Nabi Jaloliddin nasri va obraz yaratish masalalariga bevosita bag'ishlangan.
8. Cho'lpon haqidagi asarlar ichida yangicha talqin - "Tegirmon" romani taqdimoti // Xabar.uz. – 2018. – 29-avgust. Maqolada "Tegirmon"ning Cho'lpon hayoti va ijodiga bag'ishlangani hamda ikki qismdan iboratligi qayd etilgan.
9. Cho'lponni anglash yoxud "Qizil" tegirmon // Jadid.uz. – 2024. – 24-may.
10. Xayyom haqidagi romanning ikkinchisi yozib tugatildi // Xabar.uz. – 2018. – 4-sentyabr. Maqolada "Oraliq" romanining 2011-yilda kitob holida nashr etilgani va uning tarixiy roman sifatidagi xususiyatlari haqida ma'lumot berilgan.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №9(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.